

Föreningen för Västgötalitteratur

Meddelande

År 2020

NR 4

2020-12-10

Värdefulla bokbindaretiketter

Ibland händer det att man öppnar en gammal bok och i något hörn i den inre pärmens finns en bokbindaretikett. Många gånger är de tryckta på färgat papper för att lysa upp och tala om för läsaren vem som tillverkat denna bok.

Före 1800 var det högst ovanligt att se dessa etiketter i böcker. På finare band vid tiden före 1800 var det inte ovanligt att bindaren präglade sitt namn någonstans på pärmens. Ibland till och med under pärmens. För att identifiera bokbindare från den äldre tiden behövs jämförelse av stämplat och stilar.

Tvistefrågan om vem som fick sälja bundna böcker – bokbindarna hade detta privilegium – fick sin avslutning genom en kunglig resolution den 1 september 1787. Boktryckarna fick möjlighet att sälja sina egna tryck bundna, om böckerna

var signerade av bokbindaren. Det innebar att det blev praxis mot slutet av 1700-talet att böcker förseddes med bokbindarsignum. Böckerna skulle vara försedda "innan på pärmens med den bokbindares stämpel, som inbindningen besörjt".

I det utgående 1800-talet fanns det bokbindare i alla de västgötska städerna men även på mindre orter hölls denna hantverkstradition levande. Idag är denna yrkeskår mer eller mindre borta.

En av etiketterna ovan visar Gustav Svalanders vackra märke. Denne var bokbindare i Stockholm men avled i det västgötska Eggby 1811.

Läs om hans speciella historia på sid. 3.

Föreningen för Västgötalitteratur
Box 325, 532 24 Skara • Tfn 070-74 26 518
Plusgiro 59 24 33-7 • Bankgiro 663-2574
Epost: sven-olof.ask@tele2.se
www.vastgotalitteratur.nu

Ordförande: Johnny Hagberg, Skara. 070-550 00 98
jonnyhagberg52@gmail.com

Vice ordf.: Gerd Ljungqvist-Persson, Od. 0513-600 29
info@creadiem.se

Skr. Annicka Berggren, Söne. 0510-53 10 01
annicka.berggren@icloud.com

Skattnästare: Sven-Olof Ask, Skara. 070-742 65 18
soask54@gmail.com

Anne Andersson, Vårgårda, 0322-62 47 13
anne.andersson@telia.com

Peter Johansson, Vänersborg. 070-544 75 39
peter.f.johansson@vgregion.se

Thomas Johansson, Tranemo. 070-531 18 03
tranan@antikvariattranan.se

Niklas Krantz, Göteborg. 0762-68 30 04
b2_gods@hotmail.com

Anna Lokrantz, Lidköping. 0735-69 50 81
anna@lokrantz-kulturmiljo.se

Christina Ström, Skarstad. 0512-205 19
vatteljuset@telia.com

Årsavgift 2021: Enskilda medlemmar 100 kr,
Äkta makar/sambor/institutioner 125 kr.

Meddelandet utkommer i februari, juni, augusti och
december. Författare ansvarar för innehållet i egna artiklar.

Redaktör och ansv. utgivare: Johnny Hagberg

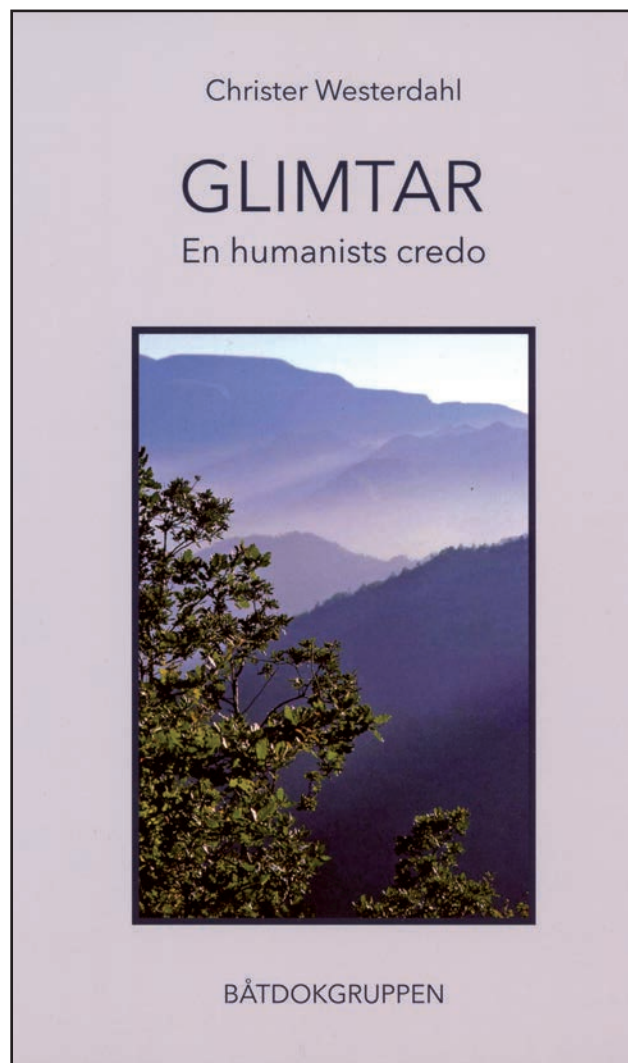
Vi hälsar följande medlemmar välkomna till föreningen:

Anette Augustsson, Åtorp
Thomas Christoffersson, Mullsjö
Ingemar Hallberg, Göteborg
Tony Högsta, Skövde
Andreas Jansson, Fristad
Kerstin Jordansson, Trollhättan
Claus Lippold, Skövde
Lennart Rosqvist, Angered
Mikael Runsten, Göteborg
Gösta Sandberg, Alingsås
Peter Thorsell, Brämhult

Västgötalitteratur på Facebook

Många har anslutit sig som "vän" till Västgötalitteraturs
Facebooksida. Just nu har vi 592 som gillar sidan!
Du som är med i Facebook – skriv Västgötalitteratur i
rutan, så kommer vår facebook sida fram.
Där kan Du följa aktuella händelser i föreningen och även
göra egna inlägg om västgötalitteratur. Du kanske vill lyfta
fram en ny bok, eller eftersöka en gammal dito.

Ny historiebok om Västergötland

Christer Westerdahl presenterar sin nya bok som heter GLIMTAR. Den kunde lika gärna ha fått namnet "samlade verk" av Christer Westerdahl. Under senare år har denne professor som bor i Götene, skrivit mängder av intressanta historiska artiklar i lokaltidningarna. Dessa har han nu samlat i sin nya bok, som är mycket omfångsrik. 376 sidor med text gör att den har en vikt på hela 1,5 kilo. Mestadels handlar det om Västergötland. Gånggrifter, hällkistor, domarringar och runstenar blandas med artiklar om heliga källor, digerdöden och Linnélärjungar.

Varför kallas våra domarringar för just domarringar? Westerdahl menar att domarringar är gravplatser och inget annat. Författarens intresse för det maritima är påtagligt. Båtar och sjömän, Väner och det maritima kulturlandskapet skildras.

Förutom de intressanta artiklarna om Västergötland görs även utblickar till Atlantis, Cypern och fjärran länder.

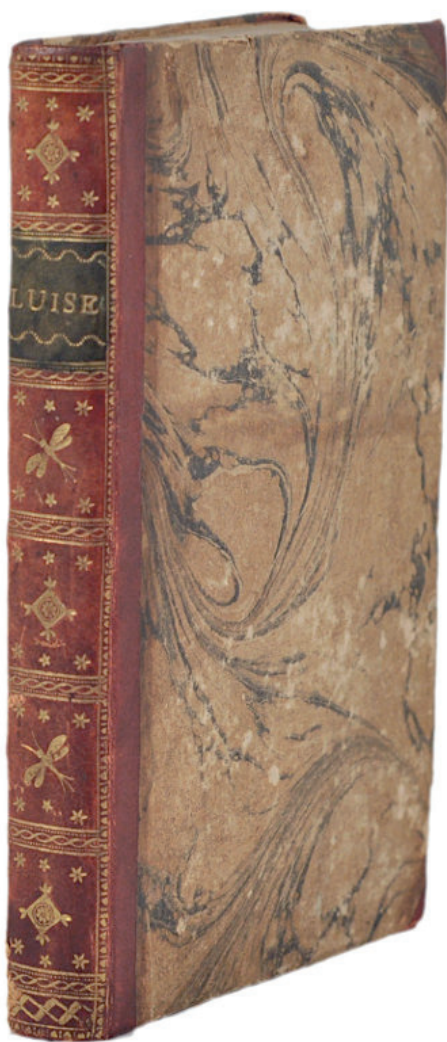
Författaren flaggar även för att det möjligen kommer en fortsättning på boken, en andra del alltså.

Boken är att betrakta som en historiebok över vårt landskap. Den är väl värd att läsa!

Beställes via tel. 070-742 65 18 pris 350:- + ev. porto.

Sven-Olof Ask

Bokbindaren Gustav Svalander

Svalander var född 1774 i Rubbeslätt, Byarum, Jönköpings län och avled i det västgötska Eggby på Foxerna 1811. Om han kom att binda några böcker i Västergötland är osäkert då han redan 1808 slutar som bokbindare i Stockholm efter det att han 1799 blivit Bokbindarmästare. Varför slutar han efter en så kort tid? Kanske är det ohälsa. Han flyttar till sin broder lagmannen Jonas Svalander i Eggby och dör efter bara några år.

Svalanders inträde på bokbindarbanan är ganska dramatisk. Arvid Hedberg skildrar den i boken *Stockholms Bokbindare 1460-1880*, band II, sid. 155-56, Stockholm 1960.

Hedberg berättar att Svalander lärde sig yrket hos Georg Palmgren i Jönköping och efter resor till Göteborg och Stockholm för han till Lübeck varefter han återvände 1798 till Stockholm. Han begärde i maj året efter att få avlägga mästerprov men fick avslag. I september återkommer han och får då i uppdrag att binda följande böcker: Gezelii bibel i folio, i rött färgat läder, helt förgyllt och med spännen. Suecia antiqua i det stora formatet, i franskt band med guldsnitt och utan spännen. Provbibeln i två engelska band, i guldsnitt, utan spännen, men med fodral. Göteborgsbibeln i kvarto, bunden som Gezelii bibel samt Bålds Evangelii postilla i grön saffian med rött sidenförsatts, guldsnitt, och helt förgyllt å band och försatts.

Som alla förstår var det en grannliga uppgift som Bokbindarämbetet gav Svalander att utföra. Det gick som det gick!

Tyvärr meddelades det att Gezelii bibel efter planeringen var "hopkleftad" vilket skett genom okunnighet och vårdslöshet. Han skulle rätta till sitt misstag till november men även då visade det sig att det hela "vara så uselt arbetadt det för ingen del som mästerprof kunde antagas". Av medlidande med honom antogs han dock med förmaningen att han skulle "beflita sig att upodla sitt handtwerk".

Svalander arbetar sedan med verkstad inom Johannes församling. Hedberg anger att en del av hans böcker finns på Rosendahls slott. Av de band man ser honom ha utfört kan man utan tvekan säga att han tog förmaningen på allvar och "upodlade" sig i sitt yrke. Jag hittade på "nätet" ett exemplar som han bundit. Det är hos Antikvariat Mats Rehnström: VOSS, J. H. Luise. *Ein ländliches Gedicht in drei Idyllen. Zweite Auflage mit neuen Kupfern*. Berlin, J. G. Langhoff, 1798. 8: o. Grav. titelblad, 228 s. & 3 grav. plr. Lätt nött men läckert rött samtida hfrbd med guldornerad rygg innehållande trollsländor i två av fälten och grön titeletikett samt gula snitt. Bandet stämpelsignerat G. Svalander i Stockholm. Gustaf Svalander (1774-1811) blev med ett nödropp antagen som bokbindarmästare i Stockholm.

Han avled den 16 oktober 1811 och begravdes den 20 oktober 1811 vid Eggby kyrka.

Hans bokbindaretikett är en av de trevligaste äldre enligt mitt tycke.

Ny trevlig bokkatalog från Centralantikariatet

Då *Centralantikariatet* 2016 presenterade sin katalog *Mycology* skrev undertecknad följande (i urval) rader i *Meddelandet*

Idag är det ett fåtal antikariat som sänder ut kataloger i traditionell utstyrel. Man gläds därför extra när det ändå finns antikariat som kostar på sig denna "lyx". Kostnaderna med både katalogisering, tryck och utskick är stora.

Mats Petersson på *Centralantikariatet* i Stockholm ger regelbundet ut vackra kataloger och i dagarna ankom en mycket vacker sådan med litteratur kring och om svampar med titeln *Mycology*.

Det är inte så längesedan antikariatet gav ut katalog 80 innehållande böcker från fem århundraden om och från Pommern, ur Victor von Stedingks bibliotek. Då antikariatet är specialinriktat på svensk historia har också kataloger med böcker ur *L. F. Rääfs samling* liksom *Nordisk Historia ur Ericherss bibliotek* haft egna kataloger.

Nu har ytterligare en katalog utgivits med titeln: *Hovrättsrådet Bengt Lassens samling av äldre latinska klassiker*. Här presenteras 77 volymer som Lassen samlade från slutet av 50-talet till sin död 1974. Samlingen omfattar trevliga upplagor av gamla klassiker i vackra band, ofta med god proveniens. Lassen har beskrivit sin samling i en essä som medföljer katalogen. En spännande läsning där trevliga kommentarer berättar om en samlares möda och glädje. Bokbanden är från 1500- till 1800-talet.

I katalogens inledning skriver utgivaren några tankvärda ord:

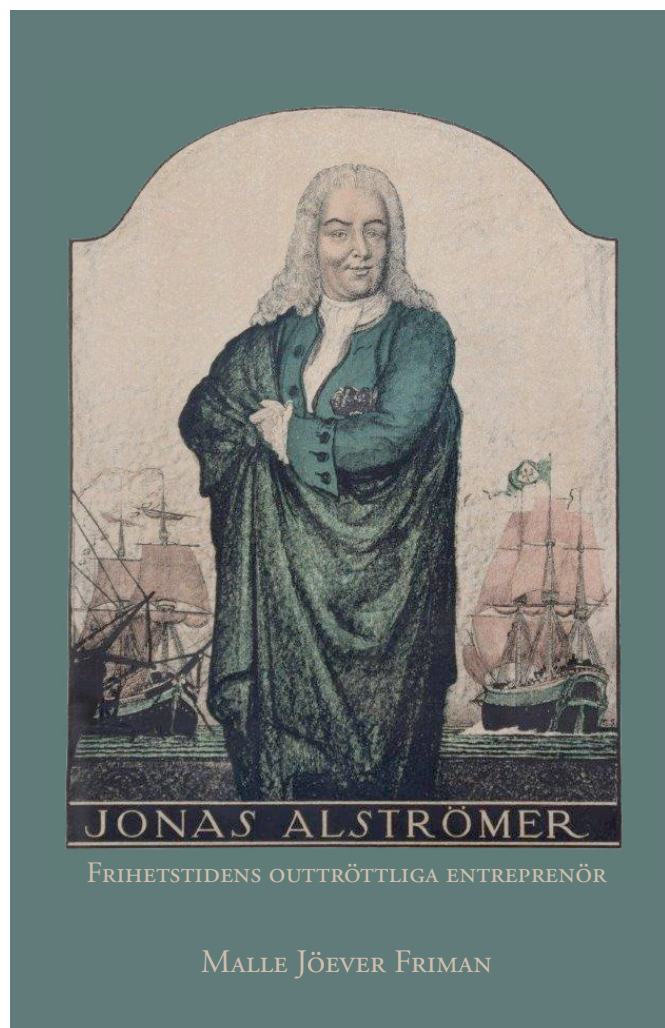
Vi är glada över att få presentera denna glimt in i en äldre boksamlarvärld, långt före internet med dess on-line handel och sökmotorer, och samtidigt även kunna erbjuda de böcker som den entusiastiske boksamlaren beskriver. Vi får inte bara en bild av ett livslångt intresse utan även av vilken glädje och vilket utbyte man kan ha av att samla på gamla, fina böcker.

Johnny Hagberg

Precis som detta Meddelande var klart för tryck kom två kataloger från Antikariat Mats Rehnström (nr 83 & 84) där bokband ur Arne Nilssons samling presenterades samt även dennes bokbandslitteratur. Se vidare info@rehnstroem.se eller www.matsrehnstroem.se

Alströmer i ny bok

Han grundade inte staden Alingsås, men han är onekligen den mest kände av alla personer därifrån.

Man kan säga att han satte fart på Alingsås. Befolkningen gick från 300 till 1 800 invånare när han fått fart på sina industrier där.

Alströmer föddes i Alingsås 1685. Han hette då Alström, men efter att han adlats byttes namnet till Alströmer.

22 år gammal flyttade han till London där han inte bara lärde sig språket, utan även att göra affärer. Efter framgångsrik verksamhet landade han slutligen i Alingsås på 1720-talet, där han startade ett manufakturverk. Arbetskraft och maskiner lyckades han importera från Nederländerna och England.

Alla var inte glada över Alströmers framgångar. I synnerhet köpmännen i Göteborg såg Alströmer som ett direkt hot mot deras verksamhet. Alströmer hade dock stora framgångar och omkring 1760 var en mängd personer sysselsatta vid väverierna. Det var inte bara väverier utan även färgerier, tryckerier, spinnerier m.m.

Nu har en ny bok utkommit, skriven av publicisten Malle Jöever. När hon flyttade till Alingsås tyckte hon att staden i måttlig grad uppskattat Alströmers insatser. Vetgirig slukade hon allt som fanns att läsa om Jonas Alströmer. Då fann hon att det åminnelsetal som hölls 1761 i Vetenskapsakademien efter hans död, gav rikliga uppgifter om Alströmers verksamhet och liv. Detta tal är nu i sin helhet utgivet i hennes bok.

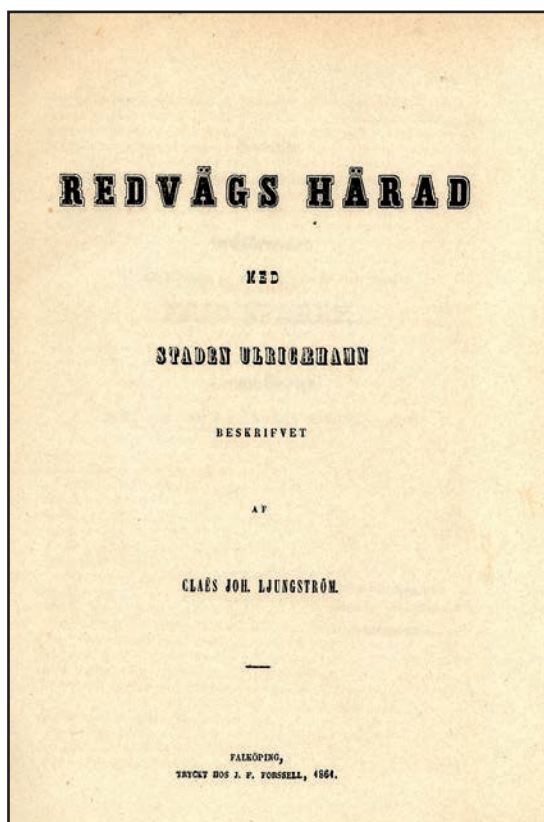
Alströmer var en av sex herrar som grundade Kgl. Vetenskapsakademien och blev dess medlem nr 1. Han har betytt mycket för den tidiga industrialiseringen av vårt land, i synnerhet för Alingsås.

Boken är inbunden och omfattar 120 sidor. Pris 175 kr.

Sven-Olof Ask

Sallanderauktionerna

I förra Meddelandet berättade undertecknad om auktionerna som hölls 1970 i Skara och där stora delar av Hans Sallanders västgötasamling avyttrades. Från två av föreningens medlemmar som befanns sig i auktionslokalen har det inkommit några kommentarer som här återges.

Apropå Sallanderauktionen 1970

Hans Sallander och hustru Birgit satt under auktionsdagarna på första bänk och följde noggrant förloppet. Vid något tillfälle framförde Sallander att det som nu utbjöds i Skara frigjorde 12 hyllmeter i bostaden i Uppsala. Hustrun genmälde då snabbt att "på måndag börjar han samla något annat".

När jag läst Föreningsmeddelandet hämtade jag fram min katalog från auktionen, den hade anlänt 10.10.70. Åsatt pris var 15:-. Den senare utgivna prislistan betingade 3:-. Mina egna tio inrop belöpte sig till 112:-, många desiderata fick den fattige studenten avstå. Stickorna bevarade, liksom fakturan från föreningens dåvarande skattmästare och auktionsbevakare Johan Jakobsson i Malma. Jag fungerade som en av kassörerna under de två dagarna. Stadshotellets nota anger logi 35:-, complet 5:50, betjäningsavgift -:90, summa 41:40!

Gunnar Ivarsson

Bilen full med böcker!

En annan närvarande på auktionen var Rune Skarin från Borås. Han och innehavaren av Borås Antikvariat, "Antikvariske Johansson", Stig Johansson (1931-1986) deltog båda dagarna och övernattade på Stadshotellet. De köpte en stor mängd både enklare böcker men också rariteter. "Vi bjöd 'hej friskt'" säger Rune vid ett samtal. "Det blev så mycket böcker, att jag som satt på passagerarsidan i Stigs Volvo herrgårdsvagn, kunde varken se framåt, bakåt eller åt sidan. Bilen var överfull. Det hade blivit en

del inköp på Bergers bokhandel också. Under auktionen hade Stig sin vana trogen en stor sedelbunt under höger sko. Denna hög blev mindre och mindre alltefter som auktionen framskred. Det var en verkligt trevlig och rolig auktion som jag kommer ihåg än idag."

Rune Skarin inköpte bland annat *Redvägs härad med staden Ulricehamn*, Falköping 1861. Denna var den första av fyra häradsbeskrivningar som kyrkoherden i Västra Tunhem Claes Johan Ljungström (1819-1882) utgav. En femte om *Wäne härad samt staden Wenersborg* utgavs postumt 1884 av hans änka och måg. Skarin fick betala auktionens femte högsta pris för sitt inrop - 1 200 kr. Antikvariske Johansson ropade in ett av auktionens sällsyntaste tryck - *Flakeberg* (1-4). U.o. 1932-33. Ett följetongs-tryck omfattande 14 s. En ingress på första sidan uppger att häftet "tryckes med 4 sidor åt gången, så placerade, att de kunna klippas ur samt sedermera fogas samman till ett häfte".

Johnny Hagberg

Föreningen Västgötalitteraturs medlemmar
tillönskas en
God Jul och Gott Nytt År

Minnesmärke efter Linnélärjunge från Västergötland återinvigt

Kemisten Johan Afzelius skänkte 1834 en urna till minne av västgöten Torbern Bergman. Då hade det gått 50 år sedan den världsberömda kemisten dog och Afzelius ville att han skulle ihågkommas. Urnan har sedan dess stått i Västgöta Nations trädgård och få studenter har vetat vem Bergman var och tidens tand hade gått hårt åt urnan. För några år sedan ordnade Nationen ett seminarium om Bergman, där hans insatser framför allt inom kemin betonades. Då framfördes tanken om att restaurera urnan. Västgöta Nations Landskapsförening har genomfört detta och invigning har högtidligen skett genom tal, körsång och efterföljande sexa på puben Djäknén. Urnan ger nu förnyad glans åt trädgården och en kort inskrift på den berättar om Torbern Bergmans insatser som kemist.

Linnélärjunge

Bergman föddes 1754 i Låstad, en socken belägen i nuvarande Mariestads kommun och efter studier i Skara kom han till Uppsala, där Linné blev en av hans lärare. Men Torberns far ville att sonen skulle bli präst och hade föga tilltro till vad han kallade "den linnéanska smittan" och sonen fick därför läsa naturvetenskap i smyg. Det gjorde han med sådan framgång att ryktet om hans flit, lärdom och begåvning spreds i hela Uppsala. Han läste geologi, astronomi, geografi, fysik och minerallära men inte kemi. Men när professuren i kemi blev ledig erbjöds han den utan att sätt ha meriterat sig. Bergman tackade ja och lovade att på en månad läsa in allt i ämnet. Och han höll ord.

Som professor kom han att ägna sig mycket åt att hjälpa det svenska bergsbruket och han reste runt i Bergslagen och tog prover på mineraler som han sedan analyserade i sitt laboratorium och konstaterade då att molybden och platina är artema metaller och upptäckte grundämnen mangan, kobolt och nickel. Och malmen tobarnit fick passande nog namnet

efter sin upptäckare.

Men Bergmans stora arbetsbörda och flit slet på hans kropp och han drabbades av olika sjukdomar. För att råda bot på dem åkte han sommartid till Medevi eller Loka; han provade där särskilt på att dricka hälsovatten. Ofta tioalet liter om dagen. Det tycktes hjälpa och han kom därför att sakna brunnsvattnet under vintrarna. Men som kemist kunde han lätt analysera hälsovattnet och upptäcka de salter och mineraler det innehöll och steget från det till att i Uppsala blanda ihop ett eget botande vatten var inte långt. Han kom också på att lösa kolsyra i vatten och att konstruera en flaskpropp.

Åtskilliga år senare kom man på att blanda olika fruktämnen i vattnet och därmed var den moderna läskedrycken född. Men ursprunglig uppfinnare av kolsyrade drycker är alltså Torbern Bergman.

Hans stora konsumtion av hälsovatten lindrade hans sjukdomar men kunde inte bota honom. Han dog 1784 i Medevi, ännu inte 50 år fyllda. Bergman betraktas än idag som en av kemin stora snillen och det är därför en berättigad kulturgärning att högtidligen ha återinvigt hans restaurerade urna i Västgöta Nations trädgård.

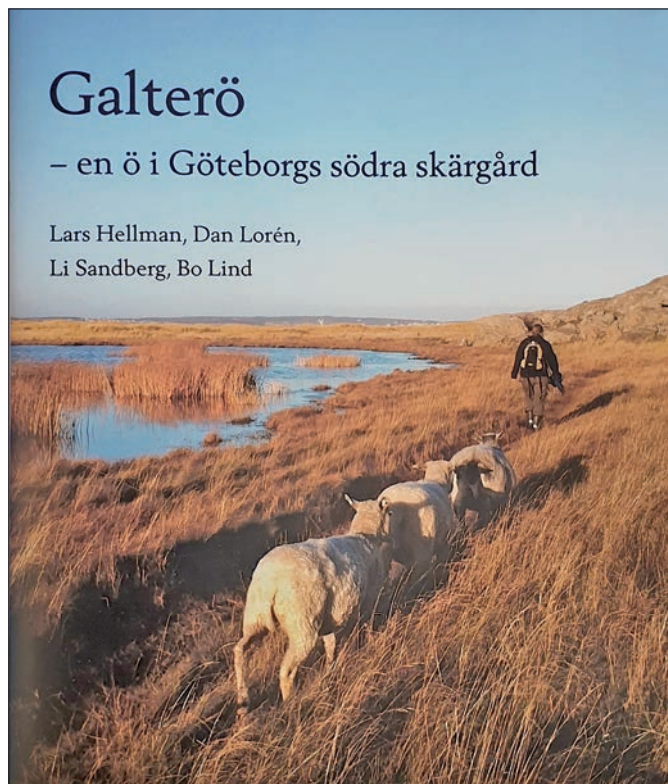
Tore Hartung

Bokhistorikern Björn Dal har utkommit med en praktfull bok betitlad *Bunden uti Lund. Berggrenska bokbinderiet 1802-1977. Ett komplement till William Karlsons Bokband och bokbindare i Lund (1939)*. Boken som omfattar 317 s. är bunden i ett praktfullt pappband och tryckt i 500 exemplar.

Det Berggrenska bokbinderiets innehavare var åren 1802-1977 i tur och ordning: Johan Berggren, Elsa Maria Berggren, Lars Magnus Berggren, Carl Johan Berggren, Isidor Berggren och Nils Johansson samt dennes efterträdare. Ett särskilt kapitel "Om förädlade papper" ägnas åt de pärm- och försättspapper som använts av bokbindarna vid Lunds universitet, med en särskild tonvikt på det kattantryckta papperet. Mycket rikt illustrerat bokbandshistoriskt arbete som även avbildar alla typer av signeringsetiketter som använts av bokbinderiet.

Galterö, en skärgårdspärla

Galterö

– en ö i Göteborgs södra skärgård

Lars Hellman, Dan Lorén,
Li Sandberg, Bo Lind

Nästan så långt västerut man kan komma i Västergötland ligger Galterö. En sommardag i juli åkte jag dit med färja från Saltholmen till Brännö.

På Brännös västsida finns en kort och ganska nybyggd stenbro. Väl över bron är man på Galterö. Innan jag nådde Galterö passerade jag Brännö Lagård vars museum hade stängt men en enkel trädörr stod öppen. På dörren fanns några anslag, varav ett uppmanade om att köpa en bok för blott 5 kr/styck och ett annat om att hittills i år hade 1200 böcker sålts, vilket är smått imponerande. Inne i ett litet utrymme stod skrifter välordnade och ämnessorterade på hyllplan.

Innan dagsutflykten hade jag läst den nytgivna skriften "Galterö - en ö i Göteborgs södra skärgård". Skriften på 52 sidor är rikt illustrerad och skriven av fyra av Brännöbygdens eldsjälar, Lars Hellman, Dan Lorén, Li Sandberg och Bo Lind.

Namnet Galterö lär betyda ön med galten. En bergsudde har liknats vid en galt. Större delen av öns yta ingår i ett naturreservat med undantag av öns västsida som är militärområde dit man dock är välkommen.

Kraft läggs på att hålla landskapet öppet. Får betar och man röjer och bränner. Välskötta vandringsstigar med spångar finns och t o m en reservstig vid alltför högt vattenstånd. Geologin på ön har välförtjänt ett eget kapitel i skriften. Den senaste istiden har

lämnat många synliga spår på ön.

Geologer har kommit fram till att flera av öns flyttblock kommer från andra berggrunder, berggrunder som kan härledas till norra Bohuslän och ända till Dalarna!

Sannolikt har människor hållit till på ön sedan den började sticka upp ur havet för ca 9000 år sedan.

Även om Galterö idag är en idyllisk plats har den inte alltid varit det då öns strategiska läge vid inloppet till Göta älv skapat oro och den har haft objudna gäster som plundrat och bränt. Under andra världskriget satsade Försvarsmakten en del på ön med bl a kustartilleri och värn.

På både ön och i skriften kan man njuta av floran, djurlivet och geologin.

Mycket av både djurlivet och floran präglas av arter knutna till det öppna landskapet. Ca 220 olika fågelarter har skådats i området.

Två helsidor i skriften upptas av en mycket tydlig karta där bl a stigar är utsatta. Tack vare skriften och dess karta kan man hitta till platser där botaniska och geologiska sevärdheter finns. På så sätt uppsökte jag det mycket vackra gräset ekorrkorn som nog får klassas som prydnadsväxt när axet är rödtonat. Ett område var inhägnat för att förhindra att blomsterprakten hamnade i glupska fårmar.

Galterö är så välordnat så där finns något för de flesta såsom fågelskådning, botanik, geologi, motionerande, badplatser och grillplatser där jag såg ved och t o m tändvätska. När gästbesöket på ön är klart får man gärna tacka genom att skriva något av vad man upplevde i naturdagboken som är vädersäkrad i en postlåda. Snart 20 välfyllda naturdagböcker lär det ha blivit genom åren.

Jag vågar påstå att skriften berör nog större delen av Göteborgs södra skärgård vad gäller geologi och växtlighet. Med det sagt, oavsett var i skärgården man håller till så bör skriften vara ett "standardverk". Skriften kan köpas i mataffären eller Vårds- huset på Brännö för 80 kr. Den kan även beställas hos en av författarna, Bo Lind, genom bo_bertil_lind@live.com, till priset av 120 kr inkl. frakt.

Skriften har tryckts i en upplaga på 300 exemplar hos Billes Tryckeri i Mölndal men ytterligare 300 exemplar lär vara på gång.

Niklas Krantz

Röster förr och nu från Norra Björke

2017 gav Ann-Britt Boman ut boken *Björke – en socken med guldkant*. Den sålde slut snabbt och lockade Ann-Britt Boman till att söka sig tillbaka till sin rika skatt av kunskap, minnen och folkliga berättelser från Björkebygden för att ge ut en ny bok, *Röster från förr och nu. Minnen från Norra Björke*. 271 sidor med massor av röster och bilder.

Boken är utgiven av Åsaka-Björke Hembygdsförening som även lånat ut bilder. Andra har tagits av författaren, hennes man Gunnar, brodern Lennart och framför allt dotterdottern Malin Ståhlklinga som även gjort bland annat omslaget.

Räddar kunskap

Boken bygger på mycket stor kunskap inhämtad i olika skrifter från äldre Västgöotalagen till kommunala protokoll. Allt kan ge pusselbitar om livet förr och nu, och särskilt roligt är det att Ann-Britt Boman här räddar massor av den kunskap som håller på att försvinna som lokala sägner och traditioner eller lokala dialektord.

Men oerhört mycket är hämtat från den egna verkligheten. Både allt intressant hon kan berätta om den egna födelsegården och människorna däromkring, men också andra märkliga människor förr. Kyrkvårdsmoran på Storemålet Anna Beata Carlsdotter exempelvis som födde 19 barn och sas ständigt ha haft två vaggor igång. Eller Anders Johan Wetterberg som såldes inte mindre än åtta gånger på auktion. Det vill säga, lämnades ut för vård till den person som krävde minst ersättning från socknen. Betalningen fick främst pojken stå för med sina krafter även som mycket ung. Och Wetterberg har Ann-Britt Boman rentav träffat.

God pedagog

På finaste pedagogiska vis, Ann-Britt Bomans kunskap som lärare lyser fram, sätter hon in berättelserna i sina sammanhang och allt blir mycket lärorikt. Här finns många fina minnen, och det var verkligen inte bättre förr. Nöden och fattigdomen kunde vara hård. Det är en välskriven och kunskapsfylld bok, vi kan lära oss massor av hur landsbygden kunde vara för inte så länge sedan. Och hur man med hårt arbete tog sig fram i en värld där klassklyftorna bara långsamt rasade.

Men det är också en bok byggd på äkta känsla, det handlar om Ann-Britt Bomans egen värld. Till detta kommer massor av bra illustrationer och fina egna dikter som på få rader berättar mycket. Jag minns bland annat hennes poetiska minnen av skolan som öppnade dörrar åt henne.

*Skolan var dörren
utåt mot rymden,
att få veta mer – och mer – och mer,
att utan kontroll låta alla sinnen vandra
utan någon annan gräns
än tiden.*

*Och i morgon är åter en dag
en ny dag i skolan – livets skola.*

Boken kan beställas av författaren i Fristad men också köpas i Kryddlunds affär i Väne Åsaka. Pris 200 kronor.

Hans Menzing

Ny bok om Folke Dahlberg

Konstnären och författaren Folke Dahlberg föddes i Askersund 1912. Hans författarskap kretsar kring skogarna i Tiveden men främst kanske kring norra delen av sjön Vättern.

Han skriver i ett brev till sina föräldrar 24 år senare att ”Jag märker att det bara finns en trakt som betyder något för mig. Det är hemma, Vättern, Tiveden”.

Sedan 2002 finns Folke Dahlberg Sällskapet som vårdar minnet av författaren.

Nyligen publicerade sällskapet ytterligare en bok om Folke Dahlberg. Boken lyfter ut valda delar ur Dahlbergs bokproduktion. Därtill illustreras dessa texter med såväl gamla som nytagna bilder.

Sällskapets ordförande Jonas Modig har i ett längre förord i boken en genomgång av Dahlbergs liv och författarskap. Därefter följer författarens texter och Anders Åkerbergs omfattande bildmaterial.

Resultatet har blivit en mycket vacker bok. Författarens sköna texter illustreras med mycket väl valda illustrationer. Främst är dessa från norra delen av Vättern.

Folke Dahlberg drucknade 1966 i Karlsborgsviken under en båtfärd med en vän. Dagen efter dödsfallet utkom hans sista bok: *Havet Slutet*.

Sven-Olof Ask

Utdrag ur Årsmötesprotokoll

Protokoll fört vid årsmöte lördagen den 19 september 2020 i Stora Levene församlingshem. År 2020 har präglats av den rådande Coronapandemin och de restriktioner som har tagits på nationell nivå angående hur många personer som får vistas på samma plats. Det har bland annat inneburit att årsmötet flyttats, från inplanerade 18 april i Limmared till dagens datum den 19 september. ... Årsmötet genomfördes därför med ett fåtal närvarande medlemmar.

§ 1 Mötet öppnas

Gerd Ljungqvist Persson hälsade alla närvarande välkomna och förklarade mötet öppnat.

§ 2 Val av mötesordförande och mötessekreterare

Till mötesordförande valdes Gerd Ljungqvist Persson och till mötessekreterare valdes Annicka Berggren.

§ 3 Val av justerare

Till justerare valdes Reino och Birgitta Löfgren, som jämte ordförande justerar protokollet.

§ 4 Fastställande av dagordning

Dagordningen fastställdes med tillägg under Övriga frågor: underhållsplan för Synnerby församlingshem.

§ 5 Årsmötets behöriga utlysande

Kallelse till årsmötet har gjorts i augustinumret av Meddelandet och anses därmed vara behörigt utlyst.

§ 6 Verksamhetsberättelse för år 2019

Föreningens verksamhetsberättelse för verksamhetsåret 2019 delades ut till alla närvarande. Efter en kort genomgång lades berättelsen till handlingarna.

§ 7 Fastställande av bokslut

Skattemästare Sven-Olof Ask redogjorde för 2019 års bokslut ... Föreningens intäkter är bland annat; medlemsavgifter, bokförsäljning, 20 % arvode på försäljningen vid föreningens auktioner... Under verksamhetsåret har två bokauktioner genomförts, istället för tre, vilket återspeglas i intäkterna ... Generellt täcker inte intäkterna de kostnader föreningen har för tryckning av 4 nummer av Meddelandet och årsskriften, portokostnader med mera. ... Årets underskott blev 50 635 kr. ... Summa tillgångar: 1 516 815 kr.

§ 8 Revisionsberättelse

... Revisionsberättelsen lästes ... Revisionsberättelsen läggs till handlingarna.

Revisorerna har även överlämnat en revisionsrapport till styrelsen.

§ 9 Ansvarsfrihet

I enlighet med revisionsberättelsens förslag ges föreningens styrelse ansvarsfrihet för det gångna räkenskapsåret 2019.

§ 10 Val

Till ordförande för verksamhetsåret 2020 valdes Johnny Hagberg, omval.

Styrelseledamöter som väljs på två år: 2020–2021: Gerd Ljungqvist Persson, omval, Niklas Krantz, omval, Anna Lokrantz, nyval, Peter Johansson, nyval. Övriga styrelseledamöter, valda 2019, kvarstår 1 år: Sven-Olof Ask, Annicka Berggren, Christina Ström, Anne Andersson, Thomas Johansson.

Val av ordinarie revisorer, 1 år:

Lars Berg och Göran Englund, omval.

Val av revisorssuppleanter, 1 år:

Erik Gustafsson och Gabriel Hallbäck, omval.

Valberedning, 1 år:

Omval av Håkan Brander (sammankallande) och Reino Löfgren. ...

§ 10 Fastställande av årsavgift för 2021

Årsavgiften beslutades bli oförändrad; 100 kr för enskilda medlemmar och 125 kr för äkta makar/sambor/institutioner.

§ 11 Förslag till verksamhetsplan 2020–2021

Verksamheten som bygger på fysiska möten har reducerats tills vi vet mer hur Coronapandemin utvecklar sig och om restriktionerna förändras och öppnar för fler deltagare. ... En verksamhetsplan utifrån förutsättningarna 2020–2021 arbetas fram av styrelsen vid kommande styrelsemöte.

Bokutgivning under verksamhetsåret:

Malle Jöever Frimans bok: "Jonas Alströmer. Frihetstidens outtröttliga entreprenör", ... Generallöjtnant Carl Ericsons levnadsminnen, "Några hågkomster från mitt gångna liv" ...

Pelle Räf: "Matrikel för Skara Trivial Schola (1749–1809)" har utkommit under året i två band ...

§ 13 Årets Västgötabok

Utmärkelsen Årets Västgötabok har tilldelats Tore Hagman för boken "Vår tid med jorden". Utdelning av diplom samt författarens presentation av boken kommer att ske vid ett senare tillfälle.

§ 14 Övriga frågor

Församlingshemmet i Synnerby är boklager för Föreningens böcker tillsammans med Västergötlands Fornminnesförening och Stiftshistoriska sällskapet. Fastigheten har ett direkt underhållsbehov av tak och fönster. En generell genomgång av fastigheten resulterade i att en underhållsplan behöver göras. Underhållsplanen diskuteras vid nästa styrelsemöte och bör tas fram i samarbete med de övriga föreningarna.

Avtackning:

Efter många års arbete i styrelsen för Föreningen för Västgötaliteratur avgår Clary Winberg och Ritwa Herjulfsson. ...

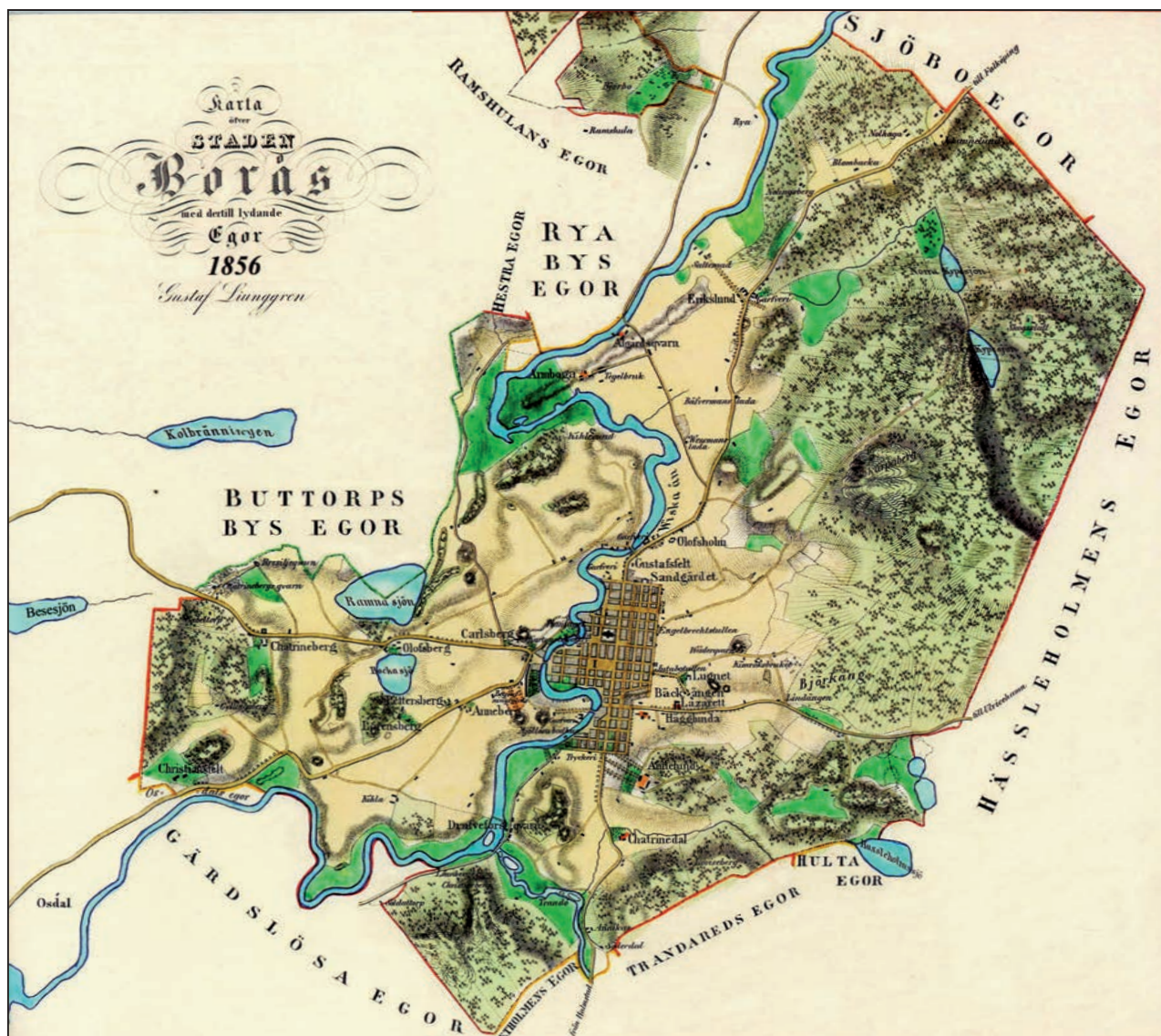
Clary Winberg har bland annat varit delaktig i arbetet med utgivningen av Thuns skissbok samt representerat föreningen i Vänersborg-Trollhättan-området. Hon avtackades med bok, blommor och praliner.

Ritwa Herjulfsson hade inte möjlighet att närvara vid dagens möte och avtackas vid senare tillfälle.

§ 15 Avslutning

Ordförande för mötet förklarade årsmötet avslutat och tackade alla för visat intresse.

Borås historia skildras i ny bok

Marita och Lennart Wasling har givit ut en bok om Borås historia. De tar ett helt nytt grepp för att skildra stadens spännande historia där de utgår från stadens 30 stadsdelar. Det är en omfattande och faktarik bok på 303 sidor och med över 500 bilder och kartor. Ett gediget innehållsregister finns med 300 sökord.

Det måste också vara glädjande för författarna att boken är slutsåld redan. Vi får hoppas på en andra upplaga framöver!

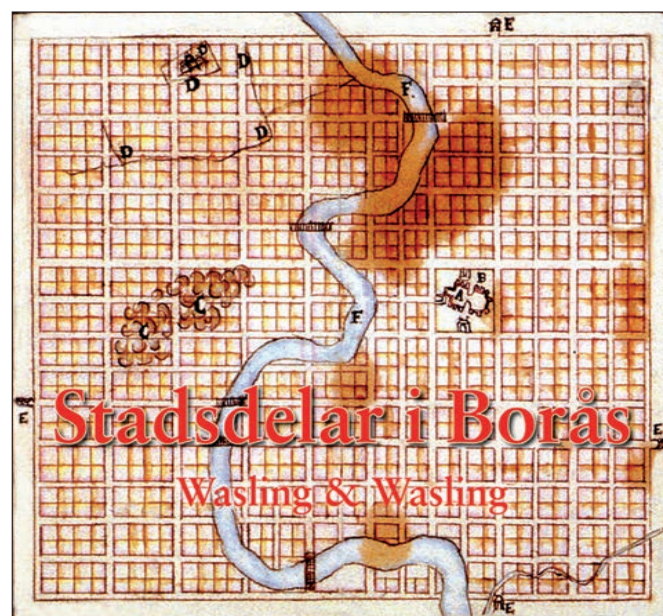
Bokens titel är *Stadsdelar i Borås. Utveckling, människor och kuriosor under 400 år*. I förordet frågar utgivarna: "30 stadsdelar, finns det så många?" Svaret är att det finns så många och kanske ännu fler beroende på hur man räknar. Kommunen har sina gränser och traditionen sina. I boken får även Regementsområdet och Stadsparken sina egna kapitel även om de inte är stadsdelar.

Det rika bildmaterialet och den goda layouten gör det lätt att ta till sig fakta kring intressanta platser, människor och händelser. För en nutida Boråsare, eller som undertecknad i förskingringen, är denna bok ett måste att införliva i en Boråssamling. Många bilder och vykort känns igen men mycket av bildmaterialet är – i alla fall för mig – nytt vilket gör det extra spännande.

Bland de många personer det berättas om har Dr. August Charlès och familjen Damm liksom Wilhelm von Braun sina egna kapitel. Ada Damm är den stora Boråsskildraren och utgav 1917–18 *Bilder från det gångna Borås*. Sonen Axel blev konstnär och recensent. Wilhelm von Braun räknas som Borås störste författare

genom tiderna (även viktmässigt då han vägde närmare 200 kg.). Författaren nås genom 070 614 98 54 eller lennart.wasling@culturum.se

Johnny Hagberg

Litet blir stort eller tvärtom från skaraborgares perspektiv

LITET BLIR STORT

eller

TVÄRTOM

från skaraborgares perspektiv

En antologi från Skaraborgs Akademi

För en skaraborgare blir det stora litet och det lilla stort säger gästskribenten Markus Hagberg i det avslutande kapitlet av årets antologi från Skaraborgs Akademi. Det är en av många anekdotiska karaktäristiker av skaraborgsk mentalitet. Men nog har det till synes ringa hävdat sig och fått det mäktiga att framstå i en mindre imposant dager.

Skaraborg växer sig på nytt stort i Västra Götaland och förverkligar på ett lite annat sätt Tegnér's dröm, hävdar förre landshövdingen Lars Bäckström. Det lilla huset på prärien, Konserthuset, gör Vara vida berömt. Dess historia tecknas av Carl-Henrik Ohlsson. Soldater från lilla Skaraborg kämpade på de stora europeiska slagfälten under flera århundraden, det vet vi, men det gick upp och ner, visar Sören Häggroth. Men att ingen talat illa om bönderna i frihetstidens riksdag kanske inte är allom bekant, en riksdag som på den tiden var unik med sin bonderepresentation. Men det får vi veta i Sören Holmbergs artikel. En liten men stolt tupp i Brismene får sitt namn efter Marianne Ahrnes morfar och återupprättar det ur djup vanära. En västgöte med källändsk dialekt, Bengt Knutsson, kan med kärlek till orientens språk så småningom erövra Istanbul som en fullfjädrad turk. En begåvad skåning kan dock lära sig tala västgötska som om han fått hjälp av en tidigare medlem i Skaraborgs Akademi, den riktige Jan Mårtenson. En hejaramsa från Tidaholm har via ett stockholmskt Hammarby erövrat Sverige och världen. Om det berättar Madelene Sandström. Stenstorp vidgar vyerna mot Indien redan i början av en biskoplig resa i ett avsnitt skrivet av Anja Praesto. Saklighet, logik och ett balanserat uppträdande kan få en cykelhandlare att bli professor och rektor vid Högsolan i Skövde om vi får tro Lars Niklasson.

Världens största levande varelser ger upphov till små funderingar hos redaktören, när gryningen närmar sig. Man växer, när andra tror på en. Men samtidigt skulle livet bli trist utan positiva och negativa jämförelser. De visdomsorden kommer från Barbro Lennér Axelson.

Skaraborgarna fortsätter som alltid att göra något stort av det till synes lilla och tvärtom. Det hör väl till det allmänmänskliga

och gör dem kanske inte till unika som vi gärna skulle vilja. Ändå ska vi väl se till att vi hävdar vår egenart.

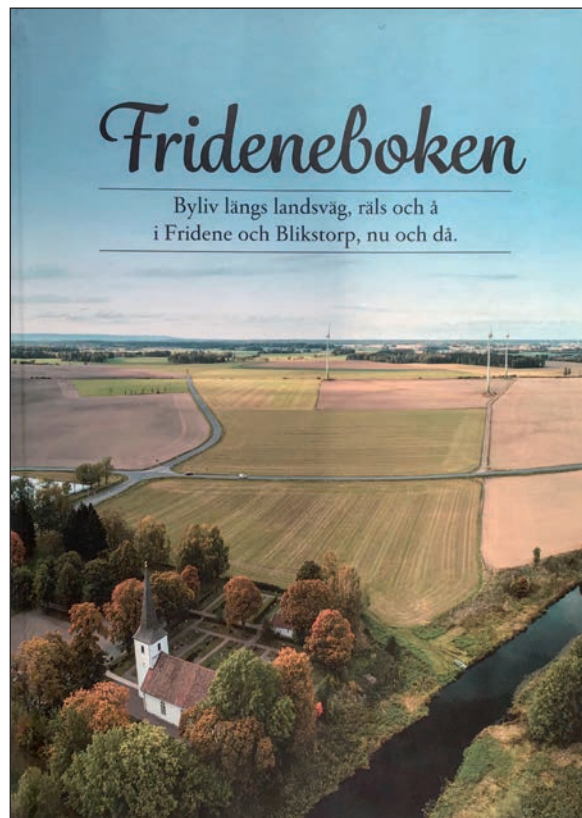
Om detta och mycket annat kan man läsa i denna antologi från Skaraborgs Akademi, där de flesta är skaraborgare från födseln eller gärna skulle vilja vara det.

För att få upplysningar om författarna och om Skaraborgs Akademi och dess verksamhet kan Du besöka vår hemsida, skaraborgsakademi.se.

Boken som kostar 200 kronor kan beställas från Karl-Erik Tysk, Sandbackagan 3, 812 40 Kungsgården på telefon 070-2132044 eller email karlerik.tysk@gmail.com.

Karl-Erik Tysk

Första boken om Fridene

Fridene socken är inte stor, men den sockenbok som nu sett dagens ljus, den är verkligen omfattande. En bra bit över 300 sidor i stort format. En vit fläck på sockenbokskartan är nu fylld! Fridene ligger i Hjo kommun, granne med bl a Korsberga. En tätort finns inom sockengränserna, och den heter Blikstorp.

Som så många gånger förr är det en studiecirkel som arbetat med boken, därtill med stöd av Vuxenskolan i Tidaholm. Cirkeln har räknat hela 18 deltagare och det tog hela nio år innan boken blev färdig.

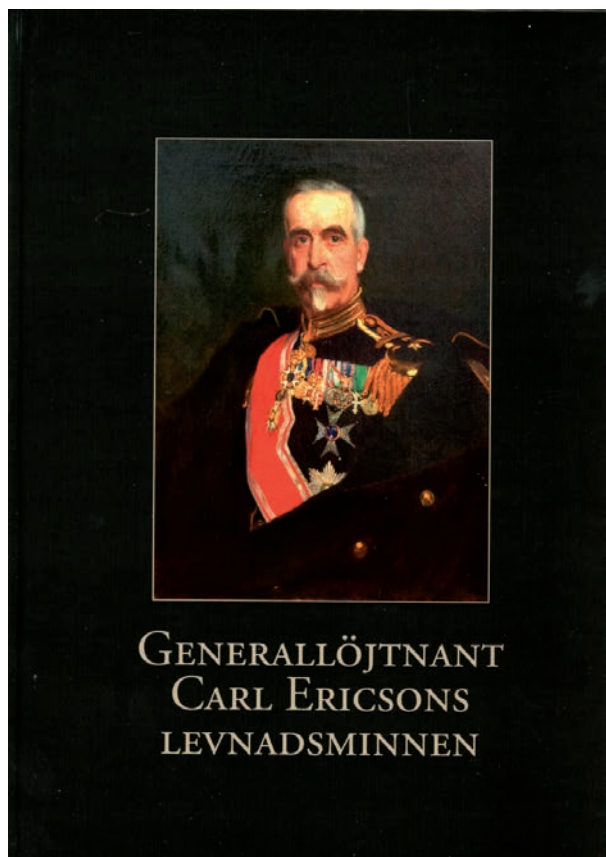
Det är en ovanligt vacker bok, och då menar jag inte bara omslagsbilden, utan layout, val av typsnitt, bildmaterial m.m. Man har inte, som ofta, låtit färgbilder publiceras som svartvita bilder. Tvärtom, man har verkligen hög bildkvalitet och har publicerat mängder av dokument och föremål, oftast i färg. För layout och design ansvarar Heidi Eskonniemi. Boken är dessutom tryckt av Tida Reklam i Tidaholm. Rejält papper och givetvis hårda pärmar.

Boken presenterades genom ett "boksläpp" i början av hösten. Trots regn och rusk släpptes boken från andra våningen och fångades i markplan. Ett äkta boksläpp alltså! Coronatider till trots, så blev det en lyckad dag, givetvis med mängder av sålda böcker.

Sven-Olof Ask

Ny bok från Föreningen för Västgötalitteratur

Generallöjtnant Carl Ericsons levnadsminnen

Under våren 2019 uppmärksammades undertecknad och ordföranden i Föreningen för Västgötalitteratur, Johnny Hagberg, på en icke publicerad självbiografisk levnadsteckning av den västgötske generallöjtnanten Carl Ericson. Manuskriptet överlämnades av Carl Ericsons barnbarnsbarn, Ebba Hammarskiöld i Vänersborg, som hade bevarat den levnadsteckning hennes mormors far skrev omkring 1920 – ”Några hågkomster från mitt gångna lif”.

Nygårds egendom, med Hunneberg i ryggen och utsikt över Tunhems-slätten och Göta älv. Den ståndsmässiga herrgården köptes av Nils Ericson 1847 och blev familjens bostad och fasta utgångspunkt under en lång följd av år. Nygård gick i arv till äldste sonen John Ericson som år 1879 sålde densamma till sin svåger Axel Koch.

Foto: Gustaf Ewald 1927. Vänersborgs museum.

Carl Ericson föddes 28 september 1840 på Åker, vid Trollhättan, i Gärdhems socken som fjärde barnet till en av 1800-talets mer kända svenskar – ingenjören Nils Ericson (1802-1870) och dennes hustru Vendela Wilhelmina von Schwerin (1812-1893). Nils Ericson är känd för de flesta svenskar då han kom

att bli den utan jämförelse mest framstående ingenjören under det svenska 1800-talet och skapare av betydande delar av det svenska kommunikationsnätet. Vid tiden för sonen Carls födelse var han sysselsatt med att konstruera 1844-års slussled vid Trollhättan. Han kom vidare att som ingenjör leda arbetena vid flera kanal- och hamnanläggningar runt om i landet samt rita stadsplaner för bland annat Vänersborg (1834). När riksdagen på 1850-talet beslutade att anlägga järnvägar med ett antal stambanor i Sverige kom Ericson också att få leda detta arbete.

När vi läser Carl Ericsons levnadsminnen, vilka täcker perioden 1840-tal till omkring 1887, får vi dels inblick i en familj vars insatser ägde stor betydelse för rikets utveckling under 1800-talet men även viktiga glimtar från ett vardagsliv med dess blandning av praktiska bestyr, sorger och glädjeämnen.

Den resa Carl Ericson tar oss med på börjar under barndomsåren på Åker, för att efter en period i Stockholm, fortsätta på Nygårds egendom i Västra Tunhems socken dit familjen flyttade i mitten av 1850-talet. Här får vi inblick i familjelivet på Nygård liksom Carls studietid vid läroverket i Vänersborg.

Det var hit till Rånnums herrgård Carl Ericson förde sin unga hustru Ebba två dagar efter bröllopet i Stockholm i november 1870. Rånnum kom att bli makarnas hem under åtta år.

Foto: Gustaf Ewald 1927. Vänersborgs museum.

Efter att bland annat ha arbetat som adjutant hos sin far i samband med bygget av stambanorna, valde Carl Ericson den militära karriären och blev underlöjtnant vid Västgöta regemente 1858. Med en god blandning av äventyrslystnad och en strävan efter att skaffa sig meriter tog han värvning i franska armén där han blev officer. Som officer i ett zuavaregemente, som ursprungligen bestod av soldater från Algeriet, kom Carl att delta i Frankrikes krig i Mexico 1863-64. Här blev han sårad vid två tillfällen, dels i strid och dels i ett vägöverfall. Efter konvalescens och belönad med Hederslegionen återvände Carl Ericson till Sverige där han blev ordonnansofficer hos kung Karl XV.

År 1870 gifte sig Carl Ericson med den 19-åriga Ebba Nyblom (1851-1918) från Lund. De båda kom att flytta till Rånnums egendom i Västra Tunhem – en flytt som sammanföll med ett betydelsefullt industriprojekt. Nils Ericson hade inköpt Rånnum och de intilliggande vattenfallen i Göta älv och såg här möjligheter till anläggande av en industrianläggning. Vid samma tid, 1868, hade Carls bror Werner (1838-1900), tillsammans med sin far, avslutat bygget av Dalslands kanal. Förtjänsten från kanalbygget kom man då att investera i anläggandet av en pappersmassefabrik vid Vargön. Med i detta projekt var även den tredje brodern John Ericson (1834-1895).

Med anläggandet av träsliperi och pappersbruk vid Vargön på 1860-70-talen lade familjen Ericson grunden till en bruksepok som ännu i dag lever kvar genom smältverket Vargön Alloys AB. Bilden visar en del av bruksanläggningen vid Nyebro som spänner över den brusande Göta älv. Foto: Okänd, Vänersborgs museum.

Carl Ericson kom dock att fortsätta den militära karriären. Efter en tid på Gotland återvände han och familjen till Västergötland där de slog sig ned i Skövde. År 1881 blev Carl överstelöjtnant vid Västgöta regemente med exercisplats vid Axvall. Sex år senare utnämndes han till regementschef. När han lämnade sin militära karriär 1902 gjorde han detta med generallöjtnants grad. Under senare år kom Carl att ägna sig åt civila uppdrag inom bankväsendet. Vid sidan av sina anställningar var han politiskt aktiv som riksdagsledamot av Andra kammaren samt ledamot av Kungl. Krigsvetenskapsakademien. Inom ramen för den senare befattningen kom han särskilt att ägna sig åt militära utbildningsfrågor.

När Carl Ericson på 1920-talet nedtecknade sina levnadsminnen gjorde han detta med inledningsorden; "Liksom många andra gamlingar har även jag offrat åt nöjet att i viss mån lefva om mitt lif och i sådant syfte nedskrifvit 'Några hågkomster från mitt gångna lif' Mina barn och barnbarn hafva visserligen aldrig visat någon särskild åtrå att höra om sin faders hågkomster och äfven jag var nog så på min tid och i samma afseende ganska likgiltig men måhända kommer hågen i senare släktled." Han menade vidare att anteckningarna inte skulle ha något intresse för offentligheten. Med åren har dock detta ändrats då materialet ger en sällsynt inblick i en svensk högre ståndsfamiljs liv under 1800-talet. Carl Ericson avled i Ängelholm 10 oktober 1928 i en ålder av 88 år och vilar på Västra Tunhems kyrkogård vid sidan av sin hustru Ebba och barn.

Carl och Ebba Ericsons familjegrav på Västra Tunhems kyrkogård där de vilar mellan sina tre barn vilka alla avled i späd ålder.

Foto: Marianne Brattberg 2020.

Boken som nu utkommit och omfattar drygt 200 sidor återger Carl Ericsons levnadsminnen i sin helhet. Ericsons text är kompletterad med ett antal illustrationer samt ett inledande kapitel av undertecknad. "Generallöjtnant Carl Ericsons levnadsminnen" finns att beställa från Föreningen för Västgötalitteratur – pris 200 kronor + porto.

Peter Johansson

Nya i styrelsen

Anna Lokrantz bor i Lidköping. Där driver hon Lokrantz Kulturmiljö som arbetar med kulturmiljövård, redaktionellt arbete, skrivande och bokutgivning. I rollen som bebyggelseantikvarie har hon uppdrag åt exempelvis Svenska kyrkan och Fastighetsverket. Anna är redaktör för Byggnadsvårdsföreningens medlemstidskrift Byggnadskultur som, liksom Föreningen för Västgötalitteratur meddelande, utkommer fyra gånger om året. Skrivandet och bokutgivningen är inriktat på kulturhistorisk och lokalhistorisk litteratur. År 2015 fick förlaget utmärkelsen "Årets Västgötabok" för "Lustresande och bärsöndagar – när turisterna kom till Kinnekulle", skriven av Anders och Anna Lokrantz.

Peter Johansson, född i Vänersborg 1963. Fil. mag. vid Göteborgs universitet med ämnena arkeologi, historia, etnologi och konstvetenskap. Från år 2000 chef vid Vänersborgs museum och Kulturlagret i Vänersborg. Peter Johansson har i sin historiska forskning främst inriktat sig på, vad det kan tyckas två förhållandevis skilda ämnesområden, västgötsk historia med fokus på vänersborgsområdet samt svensk zoologisk vetenskapshistoria i södra Afrika. Att ämnena har viss beröringspunkt framgår av att flera av de zoologer som studerats haft rötter i just Västergötland. Forskningarna inom den zoologiska vetenskapshistorien har genomförts dels i Sverige dels på plats i södra Afrika. Under ett närmare 30-tal expeditioner genom Namibia, Botswana, Sydafrika och Angola har Peter Johansson genomfört såväl fältstudier och intervjuer som forskningar vid ett flertal arkiv. Arbetet har resulterat i fyra biografier, artiklar, dokumentärfilmer och museiutställningar.

En östgötasamlare i Västergötland

”Östgötahörnet” i Kjell Erikssons bibliotek.

Kjell Eriksson var prästson från Stjärnarp i Östergötland och född 1883. Han blev student i Norrköping 1902 och inskrevs samma år vid Uppsala universitet där han disputerade för filosofie doktorsexamen 1914. Hans avhandling behandlade Inlandsisens avsmältning i sydvästra Jämtland.

Efter olika lärarbefattningar i Stockholm blev han adjunkt i Skara 1912 och stannade till 1933 då han återvände till Stockholm och en adjunktur vid Läroverket på Kungsholmen. Här blev han kvar till sin pensionering och avled bara ett år efter denna 1950. Hans ämnen var matematik och fysik och i Skara var han bredvid sin befattning på läroverket också timplärare vid Skara folkskoleseminarium och Skara Aftonskola. Han medverkar bland annat i L. A. Cederboms *Västergötland. Läsebok för skola och hem* 1921.

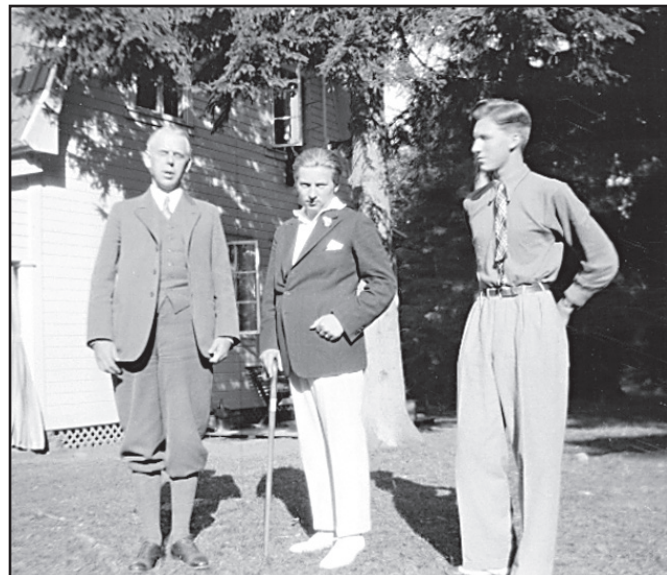
Kring 1904 började han att samla böcker och 1917 blev inriktningen Östgötalitteratur. Han fick med tiden en av de största privata samlingarna inom området. Samlingen kom att växa till cirka 5000 titlar vilket meddelas i hans dödsruna i Östgöta Correspondenten. Samlingens styrka ligger i den noggrant förda

katalogen över samlingen.

Under sin tid i Skara byggde han även upp en ”inte oäven västgötasamling”, som såldes 1934. Under sina första 10 år i Skara anlätade han flitigt Appelgrens bokbinderi i Skara.

Erikssons östgötasamling såldes 1952 till Stifts- och landsbiblioteket i Linköping, tillsammans 14 lårar och en kartong. Böckerna förvarades i det så kallade balkongrummet, där ett 40-tal hyllmeter ställdes till förfogande. Ett porträtt av Kjell Eriksson upphängdes på väggen. Samlingen kom senare att skingras inom biblioteket för att slutligen bli upplöst 1960.

Huvuddelen av Kjell Erikssons östgötasamling förintades vid den katastrofala biblioteksbranden i Linköping 1996 och endast ett mindre antal magasinerade böcker finns kvar.

Kjell Eriksson, Harald Schiller och Gunnar Hjortén
Foto. Erik Hjortén 1933 Västergötlands Museum

Hans exlibris är en egen komposition från år 1905 och finns i några olika färgsammansättningar.

Mer finns att läsa i Allan Ranius bok *Nya strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek*, 1967 s. 159-175.

Johnny Hagberg

Den boken går verkligen hem

Jag växte upp i Södra Gethem. Det försäkrar Erik Andersson i sin lärorika och mycket roliga bok *Hem. Resor i Västergötland* (Daidalos förlag). Socknens å hette Getån, så förmodligen har han rätt.

Annars fick jag lära mig att jag bodde i Södra Kedum (strax utanför Vara), men ked lär vara ett gammalt ord för bland annat get, och um är ju en förenkling av ordet hem. Erik överraskar mig också genom att slå fast att min fridfulla hembygd bjuder på ett otroligt dramatiskt landskap utmed Kedumsbergen. Fast dramatiken inträffade för en miljard år sedan så det är inte konstigt att jag inget minns.

Rolig lärdom

Han berättar om hur det dramatiska landskapet förvandlats till en jordbruksbygd fylld av lera som traktorerna ganska obekymrat åker runt omkring. Och minns också den tid när vi hade två järnvägar. Vi kunde resa både till Lidköping, Skara och Göteborg. Detta är en mycket lärorik och rolig bok, för lärdomarna är aldrig tråkiga utan underhållande. I 50 västgötska resor tar västgöten Erik Andersson oss med på besök på orter vars namn slutar på hem eller um. Han strövar runt och iakttar mängder av intressanta detaljer, allt kopplat till försvunnen kunskap. Han har läst på.

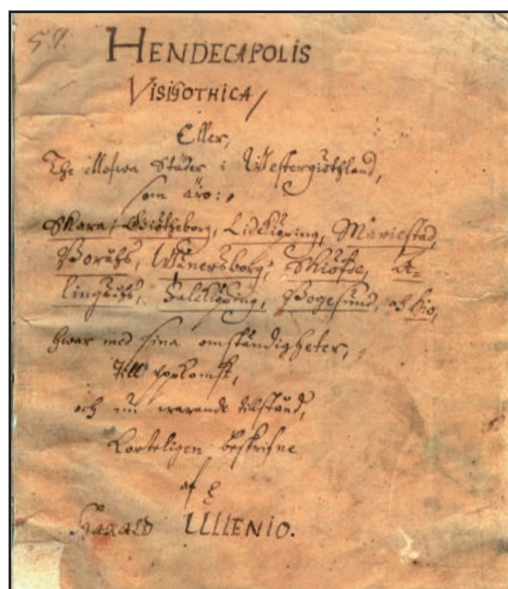
Liknar han till höger Jan Guillou? Teckningar Ossian Ekenger.

Och så är han rolig. Han hittar alltid poänger, utan att någonsin driva med orterna. Alla kan vi med stor behållning läsa om våra hemorter. Och säkert få veta en massa som vi själva missat. Boken är illustrerad av Ossian Ekenger, som också ger sin helt egen bild av de västgötska orterna. Som hans tre teckningar av den berömda stenbilden ovanför ingången till Forshems kyrka, jag förmodar i alla fall att det är den stenen han avbildar. Han tar sig stora friheter.

Erik Andersson antyder att personen längst till höger nog liknar Jan Guillou (det var ju här han mötte romanfiguren Arn Magnusson), och det är väl detta som teckningarna vill lyfta fram. En härlig bok att njuta av i tider då vi helst inte bör gå ut. Erik Andersson förmedlar en massa roliga saker som vi själva säkert skulle ha missat.

Hans Menzing

Västergötlands elva städer

Jag Harald Ullenius är till världen född den 30 december 1669, i Redvägs härad, Böne församling, Fivlereds socken, på herrar baronerna Wrangels gods, och gården Ulfarp eller Ulfstorp. Så inleder Harald Ullenius sin ännu opublicerade självbiografi som idag finns som manuskript på Skara Stifts- och landsbibliotek.

Ullenius föräldrar var bönder. 1680 började han i Skara skola. Han blev uppmärksam av biskopen i Skara, Haqvin Spegel, som tog upp honom i gymnasieklassen då han var den bäste skoleleven. Vid Skara skola kom han att "läsa före" med elever som var under honom i skolgången. Efter 12 år fick han hedersuppsatser att hålla avskedstalet till rektorn – en ynnest som bara tillkom den bäste eleven. Året därefter, 1693, åker han sig till Uppsala för att läsa vid akademien. Ullenius stannade i Uppsala i drygt åtta år och blev promoverad till Magister den 11 december 1700.

När han lämnade Uppsala var det för att komma till Russelbacka i Järpås och undervisa Erland Kafles söner. Här blev han kvar ett år innan han 1702 fick kallelse till regementspräst vid Västgöta-Dals infanteriregemente där han stannade i närmare tio år. Under tiden fick han kallelser från flera pastorat som ville ha honom som präst. Järpås pastorat kallade honom både 1704 och 1710 och när pastoratet för tredje gången kallade honom 1711 accepterade han och fick kunglig fullmakt och tillträdde samma år. Här blev han kvar till 1715.

Ullenius flyttar 1715 till Timmele utanför Ulricehamn. 1723 blir han prost över eget pastorat och 1726 är han preses vid prästmötet.

Han avlider på juldagen 1731, några dagar innan han skulle ha fyllt 62 år. Ullenius beskrivs av en kollega enligt följande: *Prosten Harald Ullenius var något lång man till växten, väl växt, lagom fyllig, hade rödlätt ansigte, brukade eget hår, var i sin tid bland de lärdeste män här i Stifftet, hade ett litet nätt Bibliotheque, som försäldes i Skara vid Prästmötet 1748.*

Ullenius var en flitig författare. Enligt Warholms herdaminne skall det ha funnits 39 volymer handskrifter efter honom. Idag återfinns 20 av dessa i Skara Stifts- och landsbibliotek och ytterligare några på andra ställen.

1714 hade han färdigskrivet *Hendecapolis Visigothica* eller *De elva städerna i Västergötland*.

Det är topografiska beskrivningar över Västergötlands städer som Föreningen för Västgötalitteratur utgav 2009 med intressanta kommentarer av fil.dr. Benny Jacobsson. Boken omfattar 112 s. Pris 100 kr + frakt.

Vaxkabinett och vidundererefanter – om vurmen för det exotiska i 1800-talets Sverige

På genomresa förevisas endast (en kort tid)
första gången (Lördagen) d. 18/4 s
i ett 120 fot långt tält uppsatt å
Jernvägstorget
H. Düringers rörliga
Vaxkabinett
samt
Anatomiska Museum.

Kabinettet innehåller genomgående nyheter i mekanik, plastik och anatomi samt historiska och komiska verk. Första afdelningen, som är tillgänglig för alla, innehåller historiskt berömda och beryktade personligheter, deribland **Arabi Pascha**, den bekante insurgentanföraren m. m. Andra afdelningen, som förevisas endast för fullvuxna personer, innehåller allt möjligt ur människans kroppsliga lif, och påpekas särdeles professor **Billroths** i Wien utomordentliga operationer, hvilka i den sista tiden har frambragt så stor sensation i de lärda kretsarna, t. ex. halsoperationer, magkräftoperationer, difteritis etc. etc., äfvenså den verldsbekante fastehjelten **Dir Tanner** från New-York, som fastade i 40 dagar, o. s. v., o. s. v.

Att närmare detaljera kabinettets innehåll är här ingen plats, jag anmärker bara, att detta Kabinett har förevisats i alla Sveriges större städer och sist en längre tid i Stockholm med stort bifall; derför hoppas jag detta äfven här skall bli fallet.

Hvarje eftermiddag (utom Lördagar och Söndagar) från 3–6 förevisas den anatomiska afdelningen endast för damer.

Museet hålles öppet hvarje söckendag från kl. 9 f. m. till aftonen. Söndagar efter gudstjensten.

Entré 35 öre för äldre och 15 öre för barn.

Högaktningsfullt
H. Düringer.

Düringers vaxkabinett och anatomiska museum gästade Vänersborg i augusti 1883 och är ett talande exempel på de många liknande turnerande museer som vid denna tid drog stora skaror av besökare i svenska städer.

Det som kan uppfattas som exotiskt, märkligt eller främmande har i alla tider förundrat, förskräckt och fascinerat människor. Förmånen att kunna skåda in i världar utanför den egna var länge endast förunnat ett välbärgat fåtal vilka genom kuriosakabinett, målningar, planschverk eller egna resor kunde betrakta landskap, människor och djur från främmande kultur- och naturmiljöer.

På 1800-talet skapades för första gången tillfällen för de breda folklagren här i Sverige att få glänta på dörren till en för dem exotisk värld. Det blev då också möjligt att dessa möten kunde ske på den egna hemorten – som en rad exempel från residensstaden Vänersborg skall visa.

På marknadsdagarna kunde man på stadens torg möta ”Gubben med Skåpet”, Martin Snar, i vars tittskåp man mot en billig peng kunde få kika in och där skåda de skönaste vyer från Europas storstäder, vackra italienska landskap eller historiska scener. Till den västgötska småstaden kom dock mycket mer än så. Från 1800-talets mitt duggade annonserna i lokaltidningen Tidning för Wenersborgs Stad och Län tät då de förebådade

ankomsten av turnerande anatomiska museer, vaxkabinett, menagerier eller människor vars utseenden eller förmågor ansågs stå långt utanför det normala. Scener bereddes i hotellens societetssalar, på bakgårdar eller i tält. Köerna av nyfikna ringlade långa. För människor som knappt lämnat staden eller det egna landskapet blev det plötsligt möjligt att stå öga mot öga med en livs levande elefant, boaorm eller markatta. Man kunde möta samtidens kändisar, om än bara i vax, eller lära om människans anatomi, sjukdomar och missbildningar. Fast alla människor som visades upp var inte av vax utan även i högsta grad levande och rikligt med annonser skvallrar om turnerande samer, indianer, indier eller afrikaner. I traditionella dräkter, dansande och sjungande, visade de upp sig inför en hänförd publik. Därtill kom de människor som uppfattades som abnorma, groteska eller storartade – de extremt långa, korta, starka, viga eller feta eller de som kunde utföra de märkligaste konster. Mot det som uppfattades som onormalt kunde publiken spegla sig själva och sin egen identitet.

De kringresande museerna, menagerierna eller andra exotiska attraktioner var, som nämnts, ett nöje för de breda folklagren. I mindre städer fanns ännu knappast några etablerade museer eller konstgallerier och i de fall de fanns uppfattades de ofta som ett nöje för de mer väletablerade samhällsgrupperna. Priserna för entré till dessa kringresande nöjen var inte helt billiga men rabatter för mindre bemedlade och för barn förekom. I vissa fall skedde visningar för män och kvinnor separat, inte minst i de anatomiska museerna där nakna kroppar och organ angripna av allehanda sjukdomar uppvisades i vaxmodeller.

Den lilla Lappqvinnan
från Nordfjellen,

ovanligt liten, blott 3 ½ fot lång, klädd i nationaldräkt, jemte hennes broder samt deras lappkåta och husgeråd förevisas sista gången
lördagen och söndagen den 13 och 14 april
å Hotel Victorias salong. Entréen är 50
öre person; för barn och tjänstfolk 25 öre.

Den Lilla Lappqvinnan från Nordfjellen slog, tillsammans med sin bror, våren 1869 upp sin kåta i salongen på Hotell Victoria.

För att visa på bredden av attraktioner som erbjöds i Vänersborg under denna tid då det exotiska var på turné kan nämnas flera exempel. I april 1867 hade en kåta satts upp i salongen på Hotell Victoria på Kungsgatan. För en 50-öring, för barn och tjänstefolk en 25-öring, kunde man få träda in i salongen och möta "Den lilla Lappqvinnan från Nordfjellen" i sällskap med sin bror. Den samiska kvinnan och brodern hade färdats land och rike kring och till och med kungaparet hade gästat deras enkla boning. Att hon var same och visade upp sig i traditionell dräkt var säkert en attraktion i sig men värdet blev än större av att hon inte heller mätte mer än 3,5 fot i längd. Att det egna landets invånare kunde ses som exotiska vittnar besök om ännu en same, iklädd traditionell dräkt, som på handlare Schermans gård vid Kyrkogatan visade upp fem livs levande renar. I annonser lockades besökarna med erbjudandet: "Söndags eftermiddag köres Renarne ute på gården med sina stora klöfsadlar på ryggen..... hvilket är högst egendomligt att åskåda".

Få menagerier kunde visa upp en sådan bredd av exotiska djur som Paulsens med huvudattraktioner som Vidunderелефanten Alex och lejonparet Princi och Polli.

Än märkligare tyckte säkerligen vänersborgarna det var när man, på samma hotell där Lappqvinnan uppträtt, hösten 1879 kunde få möta "zulukafferhövdingen Uomogogowa" och en av dennes "krigare". De båda afrikanerna sades ha blivit tillfångatagna under senaste zulukriget och visades nu upp på turné runt i Europa. De bar traditionella dräkter, dansade, sjöng och visade upp sina vapen, bland annat den omtalade assegajen.

Från Afrika kom även de "tvenne Buske-qvinnor", 26 respektive 9 år gamla, vilka uppvisades hos skomakare Sven Björndahl och dennes hustru Johanna Lund på Residensgatan. Den äldre kvinnan sades en tid ha varit slav i Sydamerika men lyckats fly med den yngre flickan från ett fartyg då man anlöpte hamn i Köpenhamn. Beskrivningen av de båda kvinnorna inför uppvisandet i Vänersborg för tanken till beskrivningen av djur. Man berättade om deras likt fårull krulliga hår, att födan främst bestod av fisk och bröd samt att de var svaga för grannlåt. Dock

På mindre torget i det uppsatta stora tältet.
I dag Fredag den 11 Juni och följande dagar, hvarje afton från klockan 8 till half 10
Stora föreställningar af den
Afrikanska Cirkus och Apteatern,
 bestående af 40 fyrfota konstnärer: Apor, Hundar, Skottiska Ponies, en Angora-get, samt en dresseerad Dofhjort.
 Priserna äro: första plats 1 r:dr, andra plats 75 öre, tredje plats 50 öre. Barn under 10 år på första plats 50 öre, andra plats 40 öre.
 Närmare genom affischer.
François Liphard.

Francois Liphards "Afrikanska Cirkus och Apteatern" kunde sommaren 1869 roa de nöjeslystna vänersborgarna med bland annat en dresseerad dovhjort.

var de såpass anständigt klädda att de sades kunna uppvisas även för "fruntimmer".

Exempel på andra människor som visades upp kunde vara "verldens minsta man", Amiral von Weiss, vilken man mot betalning av 25 öre kunde möta i fru Anderssons hus vid torget. Förutom sin ringa längd fascinerade von Weiss med sin förmåga att dansa, sjunga och skickligheten i att behärska ett flertal språk. Besöket av von Weiss glädde vänersborgarna särskilt då det en kort tid dessförinnan utlovade besöket av "verldens största man - Jetten Emanuel" av okänd anledning uteblivit.

Självklart väckte även uppvisandet av exotiska djur väl så mycket uppmärksamhet som nämnda människor. Ett av de mer uppmärksammade besöken i denna genre stod "C Paulsens stora internationella Menageri och Zoologiska utställning" för då detta i oktober 1890 slog upp sitt stora tält på grosshandlare Wernboms tomt. De hänfödda vänersborgarna kunde denna gång få möta en fauna med internationell bredd då de efter att ha löst sin biljett kunde beskåda såväl "Vidunderелефanten Alex" som tigrar, falkar, lamor, björnar, schakaler, krokodiler, pelikaner, kängurur och mycket mer. Förutom Alex var Paulsens huvudnummer det ståtliga lejonparet Princi och Polli. En belöning på 1000 kronor utlovades till den som kunde uppvisa ståtligare lejon, en tusenlapp Paulsen säkert slapp betala ut - i varje fall i Vänersborg.

Kunde djuren uppvisa konster var de naturligtvis en än större attraktion. Ett exempel är den "Afrikanska Cirkus och Apteatern" som i ett större tält sommaren 1869 förevisade ett 40-tal tämjda djur med allt från en angora-get och dresseerad dovhjort till ponnys, hundar och självfallet apor. Intresse väcktes också då staden vid något tillfälle gästades av en cyklande elefant eller då fru Schenström kunde uppvisa sina halvtama vargar "på fria fältet". Att fru Schenström och hennes make själva behärskade trolleri, jonglörkonster och "kraftproduktioner" höjde säkerligen värdet av ett besök. Värre var det för "den siamesiska jättelefant Jumbo" som på 1880-talet fraktades land och rike runt. Under besöket på Kasens vårdshus vid Vänersborg hällde restauranggästerna i Jumbo sådana mängder punsch att han slutade dagen på marken vrålade och sparkande utan förmåga att ta sig upp. Den stackars Jumbo överlevde emellertid besöket i Vänersborg och återkom 1891 då förevisningen skedde på en bakgård i centrala staden.

Offentliga nöjen.
I utvårdshuset Kasens Trädgård
 gifver F. C. W. Schenström och Fru Schenström,
 Söndagen den 14 och Måndagen den 15 Sept. 1862,
en stor Representation
 i 4 afdelningar, bestående af Equilibriska konster,
 Jonglörkonster, stora Kraftproduktioner samt roliga
 Trollkonster utan hemligt bedrägeri, m. m.
 Representationen börjas kl. 8 e. m. Entréen för
 sittande plats 50 öre och för barn 25 öre; för stå-
 ende bakom bänkarne är afgiften frivillig. Närmare
 genom affischer.

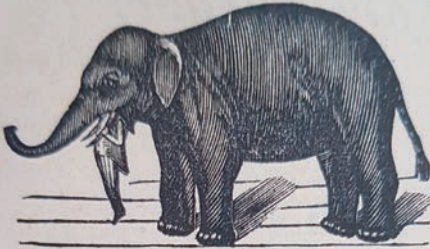
I Lusthuset i Trädgården förevisas från kl. 4 till
 7 eft. m. Fredagen den 12 September och framde-
 les hvarje dag tillsvidare två levande Wargar, en
 Warg och en Warginna. Afgiften är 6 sk. för äl-
 dre och 3 sk. för barn.

F. C. W. Schenström.

Makarna Schenström förstärkte attraktionskraften för sina egna konstfärdigheter med att även uppvisa ett par halvtama vargar.

Bakom alla dessa annonser och artiklar i lokaltidningen "Tidning för Wenersborgs Stad och Län" döljer sig naturligtvis stora tragedier för såväl människor som djur vilka under många gånger plågsamma och förnedrande former fraktades runt och begapades. Inte sällan kostade det såväl människor som djur hälsan och livet att vistas i miljöer och klimat man inte var vand vid. Dock är det alltid lätt att peka finger åt historien. Skall man med dagens värderingar döma de som för 150 år sedan köade utanför tält och hotell för att få en glimt av det exotiska? Kanske skall vi istället ställa oss frågan hur vi själva skulle gjort om vi inte haft tillfälle till många av dessa möten dagligen genom TV, böcker, olika digitala medier eller varför inte egna resor runt om i världen. Att lockas av det som för det egna ögat förefaller okänt, ovanligt eller exotiskt är tidlöst hos människan.

Peter Johansson

På genomresa till Christiania förevisas
 en kort tid
 & Enhefru Andersons gård vid Sundsgatan
 i därtill uppfördt tält,
 i morgon lördag från kl. 10 f. m. till 8 e. m.,
 föreställning hvarje half timme, samt
 söndag från kl. 1—5 och från kl. 6—9 e. m.
 för bestämdt sista gången:

Europas största Jette-Elefant
Jumbo.

Få elefanter turnerade lika mycket som Jumbo under det sena 1800-talet. Vänersborg gästades vid åtminstone två tillfällen.

De äldsta källorna till skarastiftets historia

Påvebrev till konung Inge

Från den äldsta tiden har vi inget stiftshistoriskt material vad gäller skriftliga källor. Källorna från denna tid är av ett annat slag. Det första dokument som man i en mycket vid mening kan hänföra till Västergötland och Skara stift torde vara det brev av den 4 oktober 1080 (Svenskt diplomatariums huvudkartotek 170) som påven Gregorius VII skriver till svearnas kung Inge med betygande av sin glädje över att präster kommit till kungens rike och att den "galliska" kyrkan där spritt en renlärig förkunneelse. Påven uppmanar kungen att skicka en biskop eller lämplig klerk till påvestolen för att där upplysa om svearnas seder och bruk och därifrån föra med sig fullständiga uppgifter om de påvliga påbuden. Slutligen uppmanar han konungen att styra sitt rike i endräkt och rättvisa.

Något senare, kanske 1081, sänder samme påve ett brev (Svenskt diplomatariums huvudkartotek 169) till konungarna I & A – tolkat som kung Inge och kung Hallsten – där dessa hälsas med orden *gloriosis Visigothorum Regibus salutem*, alltså som västgötarnas (vestgoternas) kungar. Han nämner, att en biskop R – som identifierats med någon av den västgötska biskopslängdens Rodolward eller Rikuly – kommit till Rom med underrättelser om deras folks omvändelse till kristendomen, varför påven ville, att erläggande av tionde skulle påbjudas över hela riket, och att präster ofta skulle sändas till Rom, som där kunde lära sig kyrkans sed och meddela konungarna, hur de skulle handla.

Att Inge 1080 var svearnas konung men vid annan tidpunkt uppges vara en av västgötarnas båda konungar kan sammanställas med Hervararsagans utförliga skildring av hans tidigare regeringsår. Enligt denna avskaffade han blotandet i Sverige och påbjöd kristendomens införande. Då Inge på tinget vägrade backa i dessa frågor, ska han ha drivits därifrån med stenkastning, varefter hans sväger Blot-Sven togs till konung av svearna och Inge for till Västergötland. Efter tre vintrar återkom han emellertid, dödade svågern, återinförde kristendomen och styrde landet till sin död.

Inge blev begravd på Hångers kyrkogård och senare flyttades hans grav till Varnhem. En minnessten i Varnhems kyrka tillkom 1668 på Magnus Gabriel De la Gardies initiativ.

Johnny Hagberg

Alfred Smedberg och Tomtarnas julnatt

TOMTARNAS JULNATT

Ord: ALFRED SMEDBERG
Arr.: VILH. SEFVE

2. Se, då krypa tomtar upp ur vrårna, upp ur vrårna, lyssna, speja, trippa fram på tårna, fram på tårna.
3. Snälla folket låtit maten rara, maten rara stå på bordet åt en tomteskara, tomteskara.

120

På förskolan trippar de små tomtarna omkring och sjunger "tipp tapp, tipp tapp, tippe-tippe-tipp-tapp, tipp, tipp, tapp" liksom generationer av barn gjort innan dem. Julvisan *Tomtarnas julnatt* har roat barn och vuxna i hela 122 år.

Första gången publicerades den i barntidningen *Jultomten* 1898. Texten är skriven av västgöten Alfred Smedberg. Han föddes 1850 på gården Vaddåkra i Humla socken mellan Ulricehamn och Falköping. Hans far var lantbrukare och mycket politiskt intresserad. Fadern hade flera förtroendeuppdrag. Bland annat blev han riksdagsman för bondeståndet för Kind- och Redvägs härader.

Alfred var redan som barn intresserad av berättandets konst. Han skrev bland annat egna visor som sjöngs på marknaderna i trakten. Senare utbildade han sig till folkskollärare i Växjö och var därefter verksam i Norrköping under hela sitt yrkesverksamma liv. Somrarna tillbringade han i sin barndomsbygd. När han så småningom gick i pension återvände han och hustrun Vendela tillbaka till Vaddåkra permanent.

Tomtarnas julnatt var inte den enda text han skrev. Alfred var en mycket produktiv författare och skrev många sagor om tomtar och troll. Flera av sagorna hade han själv fått berättat för sig som liten och som han sedan skrev ner. Dessa sagor nådde stor framgång. Hans första bok *Minnen från skogsroten* utkom 1906 och innehöll en blandning av berättelser, visor och sagor.

Den röda tråden i hans författarskap var hans kärlek till hembygden, humor och religiositet. Ett återkommande tema är också nykterhet, rättvisa och ärlighet.

Han sista bok *Guldäpplen på silvertråd - sagor, äventyr och småhistorier berättade för kända pojkar och glada flickor* utkom postumt 1927.

4. Hur de mysa, hoppa upp bland faten, upp bland faten, tissla, tassla: »God är julematen, julematen!»
5. Gröt och skinka, lilla äppelbiten, äppelbiten, tänk, så rart det smakar Nisse liten, Nisse liten!
6. Nu till lekar! Glada skrattet klingar, skrattet klingar, runt om gränen skaran muntert svingar, muntert svingar.
7. Natten lider. Snart de tomtar snälla, tomtar snälla kvickt och näpet allt i ordning ställa, ordning ställa.
8. Sedan åter in i tysta vrårna, tysta vrårna tomteskaran tassar nätt på tårna, nätt på tårna.

121

Alfred avled 1925 och då omfattades hans tryckta produktion av berättelser och visor till hela 515 stycken. Hans litterära kvarlåtenskap förvaras idag på Borås stadsbibliotek.

Aldrig kunde väl Alfred ana att *Tomtarnas julnatt* skulle bli hans stora eftermäle. Från början var den bara en bagatell. Hans kollega Vilhelm Sefve hade skrivit en melodi och Alfred fick förfrågan om att skriva en text till den. Av någon anledning valde Alfred att publicera den under pseudonymen Tippu Tipp. Men visan kom att stanna i Alfreds hjärta långt efter barntidningen var tryckt. Hushållerskan Gerda har berättat i en tidningsartikel om de jular då ringdansen gick genom Smedbergs hem och Alfred satt vid pianot och spelade *Tomtarnas julnatt*.

Få julvisor är väl de som förenar flera generationer att sjunga med. Tipp, tipp tapp....

Christina Ström

Julklappstips

”För ro skull”

Johan Gustaf Thuns ritbok

Föreningen för Västgötlitteratur

Föreningen för Västgötlitteratur gav 2016 ut ritboken ”För ro skull” med teckningar av predikanten Johan Gustaf Thun (1798-1843) i Händene strax utanför Skara. Kommentarer till bilderna har skrivits av undertecknad och Clary Winberg med bistånd från många västgötska hembygdsforskare.

Boken består av 51 teckningar från åren 1830 – 1839 som visar unika miljöer i Västergötland och Dalsland. Det är sommarbilder som Thun har tecknat under resor som han och hus- trun Fredrica Lindskog gjort till släktingar. Han är en skicklig och noggrann amatörtecknare. Johan Gustaf Thun var svärson till domkyrkosysslomannen och lektorn P. E. Lindskog i Skara.

Motiven som finns med är:

Stadsvyer från städerna Alingsås, Borås, Lidköping, Mariestad, Skara och Vänersborg. Kronohäktet i Mariestad är en unik bild som oss veterligen är den enda kända teckningen från 1830-talet på detta hus. Interiörbilden från Skara domkyrka vid prästvigningen där år 1832 är också helt unik.

Brunnsorterna var populära semester mål dit Thun har åkt. Bilder finns från hälsokällorna i Varnhem och Lundsbrunn samt S:t Sigfrids källa vid Husaby kyrka.

På Thuns tid var det hästskjuts som gällde och när hästen behövde bete och vatten efter ungefär en mils färd har han passerat på att rita av platser utefter vägarna. En teckning heter just ”Ett betesställe på vägen till Tun”. Herrgårdar är ett annat motiv som Thun har förevigat. Det är Bols säteri i Elings socken, Dagsnäs

Flo socken, Fänneslunda säteri nordväst om Ulricehamn, Hällekis herrgård och Mörkelevs grotta på Kinnekulle, Höjentorps kungsgård i Äggby socken, Nygårds herrgård i Västra Tunhem, Storebergs säteri i Tådene socken och Tubetorps säteri i Stenums socken.

Hemorten i Händene och släktens gårdar finns med som Händene kyrkby, Utsikt från komministerbostaden mot Skara, Länsmansgården Nils Rasesgården i Husaby socken, Föräldrahemmet Torsgården vid Skälvums kyrka, Stora Skattegården Sunträlje och Nuntorps gård i Brälända socken, Dalsland.

Kyrkor var ett självklart motiv för en präst. Thun har med Bjärklunda kyrka med Per Thams gravsten, Broddetorps kyrka, Eriksbergs kyrka och prästgård i Gäsene härad, Flo kyrka, Frändefors kyrka i Dalsland, Levene kyrka, Synnerby kyrkby, Tuns skola och kyrkby, Västra Tunhems kyrkby, Äggby kyrkby i Valle härad och Örslösa kyrkby med tingshus samt Brunsbo biskopsboställe i Skånings-Åsaka socken.

Även mer världsliga motiv som Exercisplatsen Axevallahed, Slussarna vid Trollhättan, Götala översteboställe vid Skara och Napoleons boning på S:t Helena finns representerade i Thuns ritbok som varmt rekommenderas. Den är ett rikt dokument över västgötsk och dalsländsk bebyggelse under 1830-talet strax före fotografins intåg.

Pris endast 100 kr. Plusgiro 59 24 33-7.

Gudrun Rydberg

Jernskogs antikvariat

Ny katalog med blandat innehåll kommer i vinter.

Beställ ett ex på e-post: jernant@spray.se
eller ring 070- 327 71 06.

Jernskogs antikvariat, L. Elgström, 670 41 Koppom

Bokauktionskataloger/Prislistor

för 2021 sändes kostnadsfritt till de som prenumererat på dessa för 2020. Detta eftersom vi endast kunde genomföra en auktion i år.

Styrelsen